

321.7:329(497.7)
342.8.047:329(497.7)**Д-р Јагода Митревска**Меѓународен Славјански Универзитет
Република Северна Македонија**ПАРТИЗАЦИЈАТА КАКО ОБЛИК НА ПОЛИТИЧКАТА
СЦЕНА ВО РСМ
АНТИПОД НА ПОЛИТИЧКИОТ СИСТЕМ
(ТЕОРЕТСКО - АНАЛИТИЧКИ ОСВРТ)**

АПСТРАКТ: Демократија е политички процес на владеење на народот, што значи дека политичката власт произлегува од волјата на граѓаните. Овој концепт подразбира дека сите членови на општеството имаат право да учествуваат во политичките процеси, да донесуваат одлуки преку избори и да влијаат на донесувањето на законите и политиките кои ги регулираат нивните животи.

Демократски процеси во македонското општество и партизацијата се два тесно поврзани концепта кои ја обликуваат политичката и социјалната динамика во Република Северна Македонија.

Во контекст на посткомунистичката транзиција и формирањето на независна држава во 1991 година, Македонија влезе во период на политички, економски и општествени промени, при што основниот принцип на демократија беше прифатен како водечка вредност.

КЛУЧНИ ЗБОРОВИ: Партизација, политички систем, партиски систем, политичка сцена, медиуми, изборни процеси, корупција.

**PARTISANSHIP AS A FORM OF THE POLITICAL SCENE IN
RNM
ANTIPODE OF THE POLITICAL SYSTEM
(THEORETICAL-ANALYTICAL REVIEW)**

ABSTRACT: Democracy is a system of governance in which power originates from the will of the citizens, ensuring their active participation in political decision-making. This concept ensures that all members of society have the right to engage in political processes, vote in elections, and contribute to shaping laws and policies that govern their lives.

Democratic processes in Macedonian society and partisanship are two closely related concepts that shape the political and social dynamics in the Republic of North Macedonia. In the context of the post-communist transition and the establishment of an independent state in 1991, Macedonia entered a period of political, economic, and social changes where the fundamental principle of democracy was embraced as a guiding value.

KEY WORDS: Partisanship, political system, party system, political scene, media, electoral processes, corruption.

ПАРТИЗАЦИЈАТА ВО РСМ

Партизацијата е процес кој се карактеризира со доминацијата на политичките партии врз јавните институции, процеси и ресурси во државата. Во Македонија, како и во многу посткомунистички земји, партизацијата беше еден од клучните фактори за развојот на политичкиот систем и функционирањето на јавните институции по осамостојувањето во 1991 година. Сепак, истовремено, таа носи со себе сериозни предизвици за демократските процеси, квалитетот на јавните услуги и владеењето на правото.

ПАРТИСКИТЕ СИСТЕМИ

Партиските системи се од суштинско значење за функционирањето на демократските општества. Во Република Северна Македонија, како и во другите демократски држави, политичките партии играат важна улога во организирањето на изборите, формирањето на влада, поставувањето на политичките агенди и претставувањето на интересите на различни социјални групи. Во контекст на РСМ, партиските системи се развиваат и менуваат низ различни историски периоди, влијанието на политичката култура и стабилност на земјата.

Еденопартиски систем – Во историски контекст, ова беше случај во периодот на комунистичката влада (1945-1991), кога Југословенската комунистичка партија (потоа претворена во Сојуз на комунисти на Македонија) беше единствената легална партија. Со транзицијата кон демократија и со реорганизацијата на политичката сцена по 1991 година, Македонија премина во систем на повеќе партии, кои се борат за политички влијанија преку избори. Во овој систем, вообичаено е постоење на неколку основни политички партии кои се натпреваруваат за гласови и можност за формирање на влада. Овој систем претставуваше пресвртница во политичката историја на земјата, бидејќи дозволи појавување на широк спектар на политички партии со различни идеи.

Важни карактеристики на партискиот систем во РСМ:

1. Етнички компоненти – Македонија има значителен број на етнички малцинства, кои имаат сопствени политички партии. Овие партии често имаат големо влијание врз формирањето на коалиции и политички одлуки, со оглед на тоа што многу од нив имаат значително влијание во парламентот, што доведува до креирање на коалиции меѓу етнички различни партии.
2. Влијание на коалициите – Како резултат на развојот на повеќепартискиот систем, политичките партии во Македонија често формираат коалиции со други партии за да ги добијат потребните мнозинства во парламентот и да формираат влада. Овие коалиции понекогаш се нестабилни и зависат од различни интереси, што може да влијае на политичката стабилност на земјата.
3. Партии во опозиција и власт – Партиите во Македонија имаат тенденција да се менуваат меѓу власта и опозицијата. Ова се должи на честа променливост на поддршката од гласачите, што доведува до честото прележување на политичката сцена и менување на стратегиите за победа.
4. Како партизацијата ја обликува политичката сцена во Македонија

Партизација на јавната администрација е еден од најочигледните примери за влијанието на политичките партии врз јавниот сектор. Политичките партии во Македонија често поставуваат свои приврзаници на важни позиции во јавната администрација, често без оглед на нивната стручност. Овој процес се нарекува клиентелизам, а негови последици се: Ниската ефикасност на јавните институции, бидејќи службениците не се најмногу квалификувани за своите работни места. Непрофесионалност и корупција во административните постапки, што го загрозува правото на еднакви шанси за сите граѓани.

ПАРТИСКИ ВЛОШЕНИ СТАНДАРДИ ПРИ СПРОВЕДУВАЊЕТО НА ЈАВНИТЕ ПОЛИТИКИ

Партизација на правосудниот систем

Правосудниот систем во Македонија е еден од најголемите жртви на партизацијата. Иако теоретски судиите и обвинителите треба да бидат независни, во реалноста многу судии и обвинители се поставуваат на клучни позиции според политичка припадност. Тоа доведува до недоверба во судскиот систем и создава нееднаквост во спроведувањето на правдата. Овој проблем се влошува со корупцијата и политизацијата на судските одлуки.

Партизација на медиумите

Медиумите во Македонија исто така се подложни на партизација. Многу телевизии, радија и печатени медиуми се контролирани од политичките партии или се користат како платформи за партиска пропаганда. Ова ја намалува слободата на медиумите, а влијае и на независноста на новинарите. Во многу случаи, медиумите не известуваат објективно и не ги информираат граѓаните на непристрасен начин, што ја нарушува јавната доверба во медиумскиот систем.

Политизација на полицијата и безбедносните служби

Полицијата и безбедносните служби во Македонија исто така се жртви на партизацијата. На многу случаи, политичките партии се обидуваат да постават свои приврзаници на високи позиции во полицијата, што може да доведе до злоупотреба на моќта и непрофесионализам. Ова е особено опасно кога полицијата треба да се занимава со спроведување на законот и заштита на јавниот ред.

ПОСЛЕДИЦИ ОД ПАРТИЗАЦИЈАТА ВО МАКЕДОНИЈА

Корупција и клиентелизам

Партизацијата на институциите создава идеален терен за корупција и клиентелизам. Поставувањето на партиски приврзаници на важни позиции во јавниот сектор значи дека ресурсите се користат за политички цели, а не за доброто на сите граѓани. Ова го спречува развојот на земјата и ја забавува економската и социјалната стабилност.¹

Ниска ефикасност и професионализам во јавната администрација

Поради партизацијата, јавната администрација се карактеризира со

¹ <https://library.fes.de/pdf-files/bueros/skopje/15369/03-2019-09.pdf>

неефикасност и непрофесионализам. Наместо службениците да бидат избрани на основа на своите способности, често се поставуваат согласно со нивната политичка припадност, што ја нарушува способноста на институциите да ги исполнат своите задачи.²

Политичка нестабилност и поларизација

Партизацијата на политичката сцена доведува до голема поларизација меѓу политичките партии, што го отежнува договорот и компромисот. Ова, пак, ја загрозува политичката стабилност, бидејќи секоја смена на власт може да донесе радикални промени во државните институции, што ја попречува долгорочната политичка стабилност.

Еден од најголемите проблеми на партизацијата е недовербата која граѓаните ја имаат во јавните институции. Кога институциите се контролирани од политички партии, граѓаните почнуваат да веруваат дека не функционираат во интерес на општото добро, туку за задоволување на политичките амбиции на одредени партии.

РЕФОРМИ ВО ИЗБОРНИОТ СИСТЕМ И ПАРТИЗАЦИЈАТА ВО РСМ

Реформите во изборниот систем и регулирањето на партизацијата се клучни за здравото функционирање на демократијата, бидејќи тие директно влијаат на политичката репрезентација, изборниот процес и стабилноста на демократските институции. Премногу изразена партизација и неефикасни изборни системи може да доведат до нефер избори, политичка поларизација, корупција и недоверба во државните институции. За да се обезбеди ефикасен и транспарентен политички процес, потребни се конкретни реформи во изборниот систем и контролата на партизацијата.

Подобрување на изборната транспарентност и ефикасност

Воведувањето на електронско гласање или гласање преку интернет ќе ја зголеми достапноста и транспарентноста на изборите. Ова ќе го намали влијанието на манипулациите, како што се “гласови заспани” или “купување гласови”. Дигитализација на изборните листи и гласачките процедури ќе го намали ризикот од изборни нерегуларности, а истовремено ќе го направи процесот на гласање побрз и попростапен за сите граѓани.

Независни изборни комисии:

Реформирањето на независните изборни комисии со висока транспарентност и јасни овластувања е клучно за обезбедување фер избори. Овие комисии треба да бидат подложни на јавна контрола и да ги следат сите аспекти на изборниот процес, од избирачките списоци до пребројувањето на гласовите.

Зголемување на изборната едукација

Образованието за изборниот процес и за важноста на демократијата е важен аспект за поттикнување активно и информирано гласање. Овие програми треба да се насочат кон младите, но и на поголеми групи кои можеби немаат доволно информации за изборните процеси.

2

<https://kvalitet.mioa.gov.mk/wp-content/uploads/2024/05/strategi%D1%98a-za-reforma-na-%D1%98avna-administraczi%D1%98a-2023-2030-so-akcziski-plan.pdf>

РЕФОРМИ ВО ПАРТИЗАЦИЈА

Намалување на партиската доминација и клиентелизмот

Воведување на строги правила за финансирање на политичките партии може да го намали влијанието на приватни интереси и да спречи партии да се одржуваат на власт преку нефер практики (на пример, проневерување на јавни фондови или клиентелизам). Партиите треба да добиваат јавни средства во зависност од резултатите на изборите, но со ограничувања кои ќе спречат злоупотреба. Истовремено, треба да се обезбедат механизми за повисока отчетност во користењето на јавните средства, со редовни ревизии и проверка на финансиските извештаи на политичките партии.

Подобрување на одговорноста на политичките партии:

Потребно е да се создадат институции и механизми за следење на политичката одговорност на партиите. Ова би вклучувало редовно објавување на извештаи за работењето на владините тела и локалните власти, како и транспарентност во донесувањето на јавни политики и потрошувачката на буџетите. Потребно е да се создадат програми и кампањи за политичка едукација на граѓаните, кои ќе ги информираат за политичките процеси, важноста на изборите и начините на кои можат да ја изразат својата политичка волја преку изборите и јавната дебата.

Година	Демократско управување со државата	Изборен процес	Граѓанско општество	Независни медиуми	Локално демократско управување	Судска рамка и независност	Корупција	Рангирање според демократијата
2009	4.00	3.50	3.25	4.25	3.75	4.00	4.25	3.86
2010	4.00	3.25	3.25	4.25	3.75	4.00	4.00	3.79
2011	4.00	3.25	3.25	4.50	3.75	4.00	4.00	3.82
2012	4.25	3.25	3.25	4.75	3.75	4.00	4.00	3.89
2013	4.25	3.25	3.25	4.75	3.75	4.25	4.00	3.93
2014	4.25	3.25	3.25	5.00	3.75	4.25	4.25	4.00
2015	4.25	3.50	3.25	5.00	3.75	4.25	4.25	4.07
2016	4.75	3.75	3.25	5.25	4.00	4.50	4.50	4.29
2017	5.00	4.00	3.25	5.25	4.00	4.75	4.75	4.43
2018	4.75	4.00	3.25	5.00	4.00	4.75	4.75	4.36

Табела 1: Држави во транзиција и рангирање според демократијата: Република Македонија³

Според табелата: Во однос на корупцијата, Македонија бележела забележителен напредок од 4.25 на 4.75, што сугерира дека државата има сериозни проблеми во борбата против корупцијата, но постојат и напори за

3 <https://freedomhouse.org/report/nations-transit/2018/macedonia>

напредок. Корупцијата во Македонија е сериозен проблем кој го попречува напредокот на земјата во различни области. Меѓутоа, со поголема политичка волја, реформи, подобра едукација, транспарентност, правна ефикасност и соработка со меѓународните институции, може да се создадат услови за нејзино намалување и, во најдобар случај, елиминирање.

Во однос на изборниот процес: Од 2015 година, можам да истакнам дека Македонија беше под силен меѓународен притисок за реформи, особено од страна на Европската Унија и САД, за подобрување на изборниот процес.

ЗАКЛУЧОК

Демократските процеси во македонското општество и партизацијата претставуваат движечки сили, но и предизвици за развојот на земјата. Анализата на демократските индикатори во Република Северна Македонија, како што се демократското управување, изборниот процес, граѓанското општество, независните медиуми, судската независност и корупцијата, покажува дека, иако е постигнат напредок, земјата сè уште се соочува со значителни предизвици.

Партизацијата има длабоко вкоренето влијание на функционирањето на институциите и на демократските процеси во Македонија. Иако политичките партии играат клучна улога во политичкиот живот, нивната доминација во јавните институции често резултира со слабеење на независноста на важни демократски тела, како што се судството и медиумите. Поголем дел од државните ресурси, вклучувајќи финансии, кадровски ресурси и јавни медиуми, се користат за партиски интереси, што ја ограничува ефективноста на демократијата. Иако македонските власти спроведоа некои демократски реформи, независноста на судството, поголема транспарентност во изборите и зајакнување на граѓанското општество остануваат области кои бараат сериозно внимание. Проблемот со корупцијата исто така продолжува да претставува голема пречка за понатамошниот развој на демократијата.

За да се постигне значителен напредок, потребни се длабоки реформи во изборниот систем, како и департизација на јавните институции. Истовремено, важно е да се создаде политичка култура која ја нагласува важноста на соработката помеѓу различните политички субјекти, а не само нивната конкуренција.

КОРИСТЕНА ЛИТЕРАТУРА

1. <https://izborologija.mk/info/2>
2. <https://novamakedonija.com.mk/zivot/karakteristiki-na-partiskiot-sistem-vo-makedonija/>
3. <https://library.fes.de/pdf-files/bueros/skopje/15369/03-2019-09.pdf>
4. <https://kvalitet.mioa.gov.mk/wp-content/uploads/2024/05/strategi%D1%98a-za-reforma-na-%D1%98avna-administraczi%D1%98a-2023-2030-so-akcziski-plan>